

JAN H BÖRJESSON

Orglar
&
organister
i Sankt Pauli kyrka, Göteborg

Sankt Pauli
FÖRSAMLING I GÖTEBORG
SVENSKA KYRKAN

JAN H BÖRJESSON

Orglar och organister i Sankt Pauli kyrka, Göteborg

Sankt Pauli kyrka byggdes 1882 efter ritningar av arkitekt Adrian Crispin Pettersson. Dess första orgel byggdes samma år av stadens då ledande orgelbyggare Salomon Molander. Orgeln hade 27 stämmor fördelade på två manualer och självständig pedal.

En grundlig rengöring, justering och stämning utfördes av Molander år 1895 för en kostnad av 350 kr.

Då kyrkans förste organist J A Skantze lämnade tjänsten 1891 gick uppdraget till Malvina Lundberg (senare Dahlqvist), elev till den berömda domkyrkoorganisten Elfrida Andréé. Elfrida drev hårt att Malvina skulle få tjänsten och skrev bl.a. anonyma insändare i stadens tidningar till förmån för hennes kandidatur. När Elfrida lät Malvina uppföra hennes orgelsymfoni i Christinae kyrka i Göteborg blev det för mycket för pressen som kritiserade Elfrida hårt för hennes kampanj till eleven Malvinas förmån.

1904 renoverades orgeln av Eskil Lundén. Han sänkte det högt placerade spelbordet och flyttade fram det en bit på läktaren. 1910

MANUAL I		MANUAL II		PEDAL	
Principal	16'	Gedakt	16'	Violon	16'
Borduna	16'	Violinprincipal	8'	Subbas	16'
Principal	8'	Salicional	8'	Qvinta	12'
Gamba	8'	Rörflöjt	8'	Violoncelle	8'
Flöjt Harmonik	8'	Octava	4'	Gedakt	8'
Dubbelflöjt	8'	Flöjt Harmonik	4'	Octava	4'
Octava	4'	Klarinett	8'	Basun	16'
Qvinta	3'			Trumpet	8'
Octava	2'				
Trumpet	16'				
Trumpet	8'				

installerades en elektrisk fläkt.

Malvina Dahlvist kom att inneha tjänsten 1891-1929 då hon ansökte om pension. Hennes efterträdare blev den 27-åriga Gösta Lundborg som tillträdde tjänsten 1930. Han började omedelbart verka för en ny orgel i kyrkan och Magnussons orgelbyggeri fick uppdraget att bygga den. I Gösta Lundborg fick församlingen en ytterst skicklig kyrkomusiker. Han framförde bl.a. under sin tid i Sankt Pauli Bachs samtliga orgelverk. Han var också tonsättare och skrev en mängd verk för både orkester, kör och orgel. Efter sina 25 år i Sankt

Pauli tjänst valdes han till domkyrkoorganist i Göteborg där han blev kvar resten av sin yrkesverksamma tid.

Hösten 1935 stod den nya orgeln färdig och hade 46 stämmor (varav en transmission) fördelade på tre manualer och pedal. Den kostade 31 750 kr. Hela verket rymdes i det vida och rymliga orgelhuset från 1882. Med största sannolikhet användes merparten av den gamla Molanderorgelns pipverk. Kontraktet är tyvärr förkommet, men vi vet genom ett tilläggskontrakt att Borduna 8' och Tuba 8' kom från den gamla orgeln.

MANUAL I (C-a ³)		MANUAL II (C-a ³ , svällare)		MANUAL III (C-a ³ , svällare)	
Principal	16'	Gedackt	16'	Qvintadena	16'
Principal	8'	Hornprincipal	8'	Vox retusa	8'
Dubbelflöjt	8'	Violin	8'	Rörflöjt	8'
Gamba	8'	Flöjt harmonique	8'	Salicional	8'
Dolce	8'	Borduna	8'	Aeoline	8'
Oktava	4'	Gemshorn	4'	Voix celeste	8'
Täckflöjt	4'	Flöjt oktaviante	4'	Principal	4'
Quinta	2 2/3'	Flautino	2'	Spetsflöjt	4'
Oktava	2'	Rauschkvint	2 chor	Fugara	4'
Mixtur	4 chor	Mixtur	3 chor	Waldflöjt	2'
Kornett	4 chor	Cor anglais	16'	Sesquialtera	2 chor
Trumpet	16'	Oboe	8'	Krumhorn	8'
Trumpet	8'				
PEDAL (C-f)					
Violon	16'	<i>Koppel:</i>		Registersvällare,	
Subbas	16'	I/P, II/P, III/P		3 fria kombinationer,	
Ekobas	16'	II/I, III/I, III/II		4 fasta kombinationer,	
transm. från Gedackt	16'	4'-I, 4'-II, 16'-I, 16'-III,		Rörverk från,	
Quinta	10 2/3'	4'-I/P, 4'-II/P, 4'-III/P		Mixturer från,	
Violoncello	8'			Oktavkoppel från,	
Gedackt	8'			16' från,	
Oktava	4'			Automatisk pedalom-	
Basun	16'			växling.	
Tuba	8'				

1941 genomfördes en omfattande ombyggnad av kyrkan. Orgelfasaden kortades in på bredden och flyttades bakåt. Vissa stämmor förändrades eller utbyttes och några stämmor byggdes till. Hela innerverket omstrukturerades p.g.a. de rumsliga föränd-

ringarna. De båda svällverken hamnade inne i tornkammaren bakom läktaren vilket senare framfördes som en stor olägenhet för klangutströmningen. Arbetet utfördes av Hammarbergs orgelbyggeri till en kostnad av 8 700 kr.

MANUAL I (C-a ³)		MANUAL II (C-a ³ , svällare)	
Qvintadena	16' från man III	Gedackt	16'
Principal	8'	Hornprincipal	8'
Dubbelflöjt	8'	Violin	8'
Gamba	8'	Flöjt harmonique	8'
Dolce	8'	Borduna	8'
Oktava	4'	Gemshorn	4'
Täckflöjt	4'	Flöjt oktaviante	4'
Quinta	2 2/3'	Nasard	2 2/3' av Rauschkvint 2 ch
Oktava	2'	Flautino	2'
Mixtur	4 chor	Zimbel	3 chor omflyttning av Mixtur 3 chor
Kornett	4 chor	Cor anglais	16'
Trumpet	16'	Oboe	8'
Trumpet	8'		
MANUAL III (C-a ³ , svällare)		PEDAL (C-f)	
Vox retusa	8'	Violon	16'
Rörflöjt	8'	Subbas	16'
Salicional	8'	Ekobas	16'
Aeoline	8'	Quinta	10 2/3'
Voix céleste	8'	Violoncello	8'
Principal	4'	Gedackt	8'
Spetsflöjt	4'	Oktava	4'
Fugara	4'	Basun	16'
Waldflöjt	2'	Skalmeja	4' istället för Tuba 8'
Larigot	1 1/3' istället för Qvintadena 16'		
Sesquialtera	2 chor		
Krumhorn	8'		

Koppel: samma som 1935.

Nästa stora kyrkoreovering utfördes 1969 och året därpå stod den nya orgeln färdig. Så när som på Subbas 16' var orgeln till alla delar helt nyttillverkad. Denna

gång var det Marcussen & Søn som fick uppdraget att bygga orgel i Sankt Pauli. Orgeln stod klar 1970 och fick följande disposition:

MANUAL I <i>Ryggpositiv</i>		MANUAL II <i>Huvudverk</i>		MANUAL III <i>Svällverk</i>	
Gedackt	8'	Gedacktpommer	16'	Rörflöjt	8'
Kvintadena	8'	Principal	8'	Spetsgamba	8'
Principal	4'	Spetsflöjt	8'	Italiensk principal	4'
Rörflöjt	4'	Oktava	4'	Traversflöjt	4'
Gemshorn	2'	Gedacktflöjt	4'	Spetskvint	2 2/3'
Nasat	1 1/3'	Kvinta	2 2/3'	Waldflöjt	2'
Scharff	3 chor	Oktava	2'	Ters	1 3/5'
Krumhorn	8'	Mixtur	5-6 chor	Sifflöjt	1'
		Cornett	3 chor	Mixtur	4 chor
		Trumpet	8'	Cymbel	2 chor
				Dulcian	16'
				Oboe	8'
PEDAL (C-f)					
Principal	16'	<i>Koppel:</i>			
Subbas	16'	?????			
Oktavbas	8'				
Gedackt	8'				
Oktava	4'				
Nachthorn	2'				
Mixtur	4 chor				
Basun	16'				
Trumpet	8'				
Skalmeja	4'				

Det var församlingens organist Åke Löfdahl som drev fram bygget av den nya orgeln. Under kontraktstiden utökades dispositionen med några stämmor. Efter att orgeln stod klar visade det sig att det nästan kvadratiska ryggpositivet skymde sikten nedåt rummet alltför mycket

och Marcussen ändrade därför skåpets utformning genom att sänka vissa partier. I sitt originalutförande var orgeln en standardprodukt med standardiserat utförande och en intonation som var överdimensionerad för rummet. Rummet är baskrävande och orgeln förmådde aldrig bära

församlingssången på ett ändamålsenligt sätt.

2001 rengjordes orgeln av Tos-tareds kyrkorgelfabrik. I samband med detta byttes stora oktaven i Rörflöjt 8' ut mot nya pipor av mahogny. De gamla var av koppar och kunde inte bära verket klanguppbyggnad med sin tunna och svaga ton. Samtidigt omintonerades Gedacktpommer 16' till en mindre kvintpräglad klang.

2006 genomfördes en första etapp av den senare fullt genomförda omgestaltningen av orgeln. Orgelbyggare Janis Kalnins från Lettland omintonerade en del stämmor och gjorde följande förändringar:

- Gedacktpommer 16' omintonerades fullt ut till Borduna 16'.

- Spetsflöjt 8' byttes mot en äldre Flûte harmonique 8'.
- Gedacktflojt 4' byttes mot en äldre Gamba 8'.
- Spetsgamba 8' byttes mot en äldre Violinprincipal 8'.
- Sifflojt 1' byttes mot en äldre Salicional 8'.
- Cymbel 2ch byttes mot en äldre Voix celeste 8'.
- Dulcian 16' byttes mot en äldre Corno 8'.

2013 försågs orgeln med ett modernt kombinationssystem av Åkerman & Lund orgelbyggeri. Detta följdes 2014-15 av en större klanglig omgestaltning. De förändringar som påbörjades redan 2006 fullföljdes nu i hela instrumentet varvid nästan alla stämmor omintonerades eller

utbyttes. För att erbjuda större klangliga möjligheter i huvudverket placerades Borduna 16' på en elektrisk låda och transmitterades till både 8', 4' samt Ekobas 16' i pedalen. En del nytillförda, större baspipor placerades mot bakväggen på ömse sidor om orgeln på

elektriska lådor. En stor mängd äldre pipor har använts; dels från ett piplager från USA och dels från några Jörgensenorglar i Norge samt en nyligen riven orgel av Mårtensson från 1991 i Sankt Ilians kapell i Västerås. Dispositionen ser nu ut som följer:

MANUAL I *Ryggpositiv*

Principal	8'	C-H från L. ged 8', resten gamla Pr 4', omintonerad.
Lieblich gedackt	8'	Av trä. 30-talsstämma från USA.
Dulciana	8'	30-talsstämma från USA. C-H av Kvintadena 8'.
Täckflöjt	4'	Mårtensson 1991, omintonerad.
Nasard	3'	Mårtensson 1991, omintonerad.
Flautino	2'	Gamla Gemshorn 2' omintonerad.
Ters	1 3/5'	Från svällverket. 1970, omintonerad.
Clarinet	8'	Pipor av Jörgensen 1948.

MANUAL II *Huvudverk*

Borduna	16'	C-f från gamla Subbas 16' från 1882. Resten är pipor från 1991. Hela stämman står på elektrisk låda.
Principal	8'	1970, omintonerad.
Flûte harmonique	8'	C-H 1970, resten tysk 20-talsstämma.
Borduna	8'	Transmitterad från Borduna 16'.
Gamba	8'	C-H zinkpipor från USA. Resten tysk 20-talsstämma.
Octava	4'	1970, omintonerad.
Rörflöjt	4'	Transmitterad från Borduna 16'.
Qvinta	3'	1970, omintonerad.
Octava	2'	1970, omintonerad.
Mixtur	3-5 chor	1970, omintonerad och omflyttad.
Cornett	3 chor	1970
Fagott	16'	Jörgensen 1936.
Trumpet	8'	Nya tungor och rör. Uppsatser från 1970.

MANUAL III *Svällverk*

Violinprincipal	8'	C-H Mårtensson 1940, resten Åkerman & Lund 1910.
Rörflöjt	8'	C-H Tostared 2001, resten 1970, omintonerad.
Salicional	8'	C-H från Rörflöjt 8', resten Setterquist, 20-tal.
Voix celeste	8'	Mårtensson 1940.
Octava	4'	1970, omintonerad. Står i fasaden.
Flûte octaviante	4'	1970, omintonerad.
Spetsqvint	3'	1970
Waldflöjt	2'	1970, omintonerad.
Mixtur	3 chor	1970, omintonerad och minskad.
Trompette harm.	8'	Äldre ombyggd stämma från okänd orgel.
Oboe	8'	Mårtensson 1991, omintonerad.

PEDAL

Bourdon	32'	C-G kvint, 1880-tal. Giss-H ny. Resten transmission.
Principal	16'	C-F Jörgensen 1936, resten 1970, omintonerad.
Subbas	16'	Jörgensen 1936.
Ekobas	16'	Transmission från Borduna 16'.
Principal	8'	Transmission från Principal 16'.
Gedackt	8'	Transmission från Borduna 16'.
Octava	4'	1970, omintonerad.
Hållflöjt	2'	1970, omintonerad.
Basun	16'	Nya tungor och rör. Uppsatser från 1970.
Trumpet	8'	Nya tungor och rör. Uppsatser från 1970.
Clairon	4'	Magnusson 1912.

Efter ombyggnaden har orgeln fått en mera sammanhållen klang med stor dynamisk spännvidd och en rik färgpalett. Den rundare klangen och det utökade basfundamentet gör att orgeln fungerar bättre i alla delar av rummet. Förut var den för svag under läktarna och för vass i mittskeppet.

Den lämpar sig nu mycket väl för såväl ackompanjemangsuppgifter som repertoarspel.

Organister i Sankt Pauli kyrka, Göteborg

J A Skanze	_____	1882-1891
Malvina Dahlqvist (fd Lundberg)	_	1891-1929
Gösta Lundborg	_____	1930-1955
Bertil Bjurbäck	_____	1956-1960
Per Mårtensson	_____	1960-1963
Åke Löfdahl	_____	1964-1986
Ingrid Melltorp	_____	1986-1999
Jan H Börjesson	_____	2000-2016